

DEMOKRAATTISEN ELÄMÄNMUODON KUTSU

Pääkirjoitus

Janus

Tässä lehdessä julkaistavan Tuula Helneen artikkelin lähtökohtana on vallitseva ekologinen kriisi, joka on yksi seuraus siitä, että ihmisten toimintaa ja globaalia elämänmuotoa on viime vuosikymmeninä yksipuolisesti ohjannut talouskasvun visio. Myös hyvinvointivaltion rakentamisen voi nähdä tämän ideaalin yhtenä seurauksena. Länsimaisen hyvinvointivaltion käytännöt ovat perustuneet tietynlaiseen käsitykseen kansalaisuudesta, asiantuntijuudesta ja tavasta hallita. Samalla kun talouskasvun visio murenee, kyseenalaistuvat myös ne yhteiskunnalliset käytännöt, joita talouskasvun kytkös globaaliin ohjausvaltaan on tuottanut.

Johanna Kiili analysoi puolestaan koululaisten edustuksellista demokratiaa ja toteaa sen ristiriitaiseksi käytännöksi sekä lasten että aikuisten intressien kannalta. Hänen tutkimaansa tamperelaista Lasten Parlamentin käytäntöä kannattelee usko siihen, että edustuksellinen demokratia on hyväksi sekä paikallisesti että yhteiskunnallisesti esimerkiksi lasten kansalaiskasvatuksen takia. Lisäksi sen uskotaan vahvistavan lasten mielipiteiden ja päätösten vaikuttavuutta, kun aikuiset käsittelevät lasten aloitteita ja tekevät heidän elämäänsä ja arkea koskevia päätöksiä. Kumpikin uskomus perustuu sille ymmärrykselle kansalaisuudesta ja demokratiasta sekä vallanpitäjien ja tavisten suhteista, joka syntyi kansallis- ja hyvinvointivaltioiden rakentamisen yhteydessä.

Politiikan tutkijat ovat viime aikoina olleet huolestuneita suomalaisen demokratian tilasta. He puhuvat demokratiavajeesta, sillä vallalla olevassa ajattelussa demokraattisen toiminnan käsite on eriytynyt kansalaisten arjesta. On tavallista käsittää demokratian kuuluvan vain poliittisen, edustuksellisen päätöksenteon osaksi, sen sijaan että pitäisimme yhteistoimintaa kansalaisen yleisenä ja yhteisöllisenä perusoikeutena. Tällaisen kehityksen seuraukset näkyvät esimerkiksi siinä, että monet ihmisryhmät putoavat pois yhteiskunnallisen toiminnan ja yhteisöosallisuuden piiristä. Se ilmenee myös kansalaisten ja päättäjien luottamuspulana sekä poliitikkojen vieraantumisenä tavisten arjesta.

Demokratiavajeen ratkaisuksi on esitetty ”joukkojen viisauteen” palaamista sekä kansalaisten tietämyksen ja kansalaisyhteiskunnan varaan rakentamista. Paluu merkitsee kansalaisuuden ja asiantuntijuuden uudenlaista rakentumista ja sen käänttöpuolena on asiantuntijavallan ja -tiedon ja kansan viisauden uudenvuoroon suhteisiin asettaminen. Tämä prosessi on käynnistynyt, mutta se ei ole helppo tehtävä esimerkiksi sosiaali- ja terveystalouksissa, joita on lähes sata vuotta rakennettu instituut-

tio- ja asiantuntijakeskeisiksi. Avainkysymys on se, miten nykyiset sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat ja virkamiehet ymmärtävät kansalaisten osallisuuden merkityksen ja palvelukäytännöt uuden kansalaisuuden edistäjänä.

John Deweyn vanha ajatus siitä, että vallitsevat yhteiskunnalliset käytännöt muokkaavat sekä toimijoita että toiminnan kohteita, on mielestäni juuri nyt tärkeä. Me tarvitsemme erityisesti sellaisia, kaikkia kansalaisryhmiä koskevia käytäntöjä, jotka mahdollistavat yhteisöllisyyden ja sosiaalisen integraation kasvun. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat ovat avainpaikalla sen toteuttamisessa.

Meneillään olevan hallintoreformin voi tulkita demokratian vahvistamisen kannalta suureksi mahdollisuudeksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoille, jotka kaiken kansan palvelijoina ovat avainpaikoilla uuden kansalaisuuden ja asiantuntijuuden edistämässä tai estämässä. Nyt tarvitaan ensinnäkin sellaisten uusien, yhteistoiminnan areenoiden rakentamista edustuksellisten instituutioiden rinnalle, joilla eri ikäisten osallisuuskäytäntöjä voidaan toteuttaa ja samalla rakentaa puuttuvia yhteisöllisiä toimintamuotoja. Rakennusaineiksi sellaisten toteuttamiseen löytyy esimerkiksi sosiaalialan moniosaajilta. Toiseksi tarvitaan yhteistoiminnan taitoja ja sellaista kulttuurista ymmärrystä, joka rakentuu yhteisen toiminnan ja osallisuuden tuottaman yhteiskunnallisen hyvän seurausten tiedostamiselle. Yhteistoiminnan taitoja, esimerkiksi empatiaa, kärsivällisyyttä, tietoisuutta, ryhmässä toimimisen valmiuksia, me kaikki – ei vain lapset – opimme parhaiten oman osallistumisen ja kokemuksen kautta. Samalla kadoksissa olleelle sosiaaliselle löytyisi uutta sisältöä, jota on kaivattu.

Mirja Satka